

OTEVŘETE OKNA PŘÍLEŽITOSTÍ!

Víte, že existují takzvaná okna příležitostí, která znamenají, že pro vaše malé je v určitém věku nejlepší čas třeba pro to, aby se otevřelo hudbě a v jiném věku zase například druhému jazyku? Pro každou dovednost existuje ideální „okno“, kdy si ji dítě osvojí nejsnáze.

PŘIPRAVILA: JANA POTUŽNÍKOVÁ

Když jsem vyrůstala, děti byly ty, které ničemu nerozuměly. Měly hlavně poslouchat a pak plnit své „povinnosti“. Doma se naučit zavazovat tkaničky, jíst příborem, zdravít, pak ve školce nějaké to chování v kolektivu a ve škole zbytek. Že bych se já nebo mí vrstevníci z „osmdesátek“ nějak vzdělávali před základkou, že by se rodiče mí nebo děti kolem mě systematicky zamýšleli nad tím, co nám jde, k čemu máme nadání nebo co je třeba podporovat už od narození, to si opravdu nepamatuju. A přitom právě v osmdesá-

tých letech se toho ve vzdělávání, učení se dětí, změnilo tolik, jako snad nikdy. Do zkoumání učebních a učících se procesů dětí se zapojila věda. Respektive neurověda zkoumající nervovou soustavu jako celek, ale ve vztahu k učení pak hlavně mozek, jednotlivé neurony i synapse, tedy spojení přenášející vzruchy/informace mezi jednotlivými neurony.

Podceňované dětské mozky

Výzkumy v Americe tehdy přinesly řadu až šokujících odhalení. Třeba že mozek dvouletého dítěte má dvojnásobek synaptických spojení mezi neurony než

dospělý, dvacetiletý člověk. „Batole má tak paradoxně mnohem víc synaptických spojení než jeho pediatr,“ říká k tomu s úsměvem Mgr. Ivana Vlková, speciální pedagožka a spoluzakladatelka společnosti CAPARD (Česká asociace pro aktivní rozvoj dětí, capard.cz) s tím, že fascinující jsou i další čísla. Třeba hned to, že na svět každý z nás přijde s asi 100 miliardami neuronů. „Tento počet je dán určitou genetickou výbavou a je neměnný,“ konstatuje speciální pedagožka. Co ale neměnné není, jsou stimuly, které zvenčí k těmto neuronům přijdou a pomůžou je propojit zmíněnými synapsi, jež

přenášejí informace mezi těmi geneticky danými neurony. „Záleží tedy na stimulech z vnějšího prostředí, podnětech, které v mozku prostřednictvím synaptických spojení jednotlivé neurony propojují, a právě tyto ‚zápoje‘ a jejich počet hrají hlavní roli v bohatosti vývoje mozku. Dítě přijímá v rané fázi informace prostřednictvím smyslu a je jen na nás rodičích, prarodičích, tetách v jeslích či učitelkách v MŠ, jak pestrou škálu podnětů jim nabídneme. Jsou odkázané na naši kreativitu a vnímavost a dostatek informací o rozvoji těch kterých oblastí, percepčně motorických a kognitivních funkcích, aby mohly svého teoretického potenciálu maximálně využít,“ vysvětluje Mgr. Ivana Vlková.

Na dobrém startu záleží

Co to v praxi znamená? Narodilo se vám dítě se 100 miliardami neuronů. A potřebuje je propojit. To, jak se mu to bude dařit, závisí hlavně na vás, jeho nejbližších. A v tu chvíli přichází ke slovu také Amerikou objevená okna příležitostí. Období, kdy je pro dítě nejsnazší získat určitou dovednost správnou stimulací neuronů a podporou vzniku nových synapsí. Už před narozením se tak miminku otevírá například okno příležitostí pro emoční a sociální rozvoj. Je otevřené do dvou let věku. A v té době – co potřebuje každé dítě nejvíce? Příroda úplně přirozeně napovídá, dítě si o to samo říká: mámu, tátu, bezpečný domov, bezpodmínečnou lásku, objímání, fyzický kontakt a přijetí. K tomu základní sociální kontakt mimo rodinu. Pozornost. Potřebuje vás slyšet, objevovat svět svými smysly, rozeznávat různé zvuky, chutě nových jídel, ale také předměty „ochutnává“, protože je tak poznává. A bude velký rozdíl mezi množstvím synapsí v mozku dítěte, jež toto všechno má a může svět poznávat po svém, s vědomím základního bezpečí domova a rodičovské lásky, a dítětem, jež je v tom řečneme ochuzené. „Dítě při prvotním zkoumání a seznamování se s realitou používá hlavně smysly a vytváří si každou zkušenost nově synaptické spoje, které opakováním zesilují. Každý neuron je pak schopen

propojení 15 000 synapsí!“ uvádí k tomu další fascinující fakta Mgr. Ivana Vlková ze společnosti CAPARD.

Přirozeně plynoucí vývoj

Přes ta závratná čísla věřte, nemusíte se děsit toho, že by to s okny příležitostí byla zase věda pro vás, rodiče. Kdepak. Vy jako rodiče opravdu nemusíte zuřivě postávat nad postýlkou svého malého a čekat, až se z postýlky ozve třeba první náznak melodie, jež by vám dala najevo, že dítěti se otevřelo okno příležitostí pro hudbu a vy pak museli bůhvíco. Ono to jde vlastně

90%
VÝVOJE DĚTSKÉHO
MOZKU PROBÍHÁ
DO 6 LET VĚKU.

neskutečně přirozeně. „Mezi druhým a třetím rokem se otevírají primární asociční oblasti, napojené na oblasti smyslové – zároveň vnímá barvu, tvar, povrch, chuť, přivoní si. U předškolních dětí je potřeba rozvíjet vyšší asociční oblasti, které jsou zásadní pro kognitivní funkce, hlavně pak myšlení. V tomto věku už je proto důležité trénovat logické hádanky, zapojovat děti do plánování a zadávat takové úkoly, aby na odpověď přišly už vlastním úsudkem samy,“ popisuje Mgr. Ivana Vlková, jak půjde čas. A úplně „sám“.

Osobní zkušenost

Vím to. Mám doma čtyřletou dceru. A posledních X měsíců denně žasneme s partnerem nad tím, jak postupuje její logika (od tří let má přece otevřené okno příležitostí pro logické myšlení). Úplně přirozeně projevila zájem o počítání a pochopila, že se stačí naučit „deset, dvacet, třicet, čtyřicet“, protože mezi tím je to stejné dvacetJEDNA, třicetJEDNA... Takže všechno počítá. Pořád. Stavebnice ▶

vyměnila za Zámecké schody od Mindoku, na kterých se dostala hned do nejpokročilejších kombinací, přestože já si u středně náročných někdy lámala hlavu. Denně jsme všichni museli jeden čas hrát mnoho her pexesa, otázky změnily charakter, začala si hledat logické souvislosti, přála si spoustu věcí vysvětlovat, teď už je vysvětluje nám. Potřebovala k tomu jen, abychom si všimli a dali jí prostor pro to, aby mohla rozvíjet to, co u ní v tu chvíli převažovalo. A o tom ta okna příležitostí jsou. Tedy – podle mě, laika. Jde o to všimnout si, dát prostor a nabídnout možnosti, jak okno bohatě vytěžit.

Kroužky, domácí učitelé...

Hodně diskutovaná jsou okna příležitostí hlavně v souvislosti s cizími jazyky. Bylo totiž prokázáno, že tak hladce, jako od dvou do deseti let už druhý jazyk nikdy dítě nevstřebá. A co s tím? Vodit děti na kroužky? Odmalička? Já jsem třeba

VÍTE, ŽE...

- * ...až ¾ mozku dokončují svůj vývoj až po narození, na základě vnějších podnětů?
- * ...ve dvou letech dosahuje mozek 80 % své dospělé velikosti?
- * ...90 % vývoje dětského mozku probíhá do 6 let věku?
- * ...hmotnost mozku při narození je asi 300 g, ve dvou letech už 1200 g a v dospělosti 1400 g? ...zatímco hmotnost mozku směrem k dospělosti pomalu, ale stále ještě roste, počet synapsí naopak klesá? Proto má dvouleté dítě dvojnásobné množství synapsí než dospělý člověk ve dvaceti letech!

Zdroj informací: CAPARD, Česká asociace pro aktivní rozvoj dětí (capard.cz)

proti tomu, pro mě mají děti běhat venku, co to jen jde, na kroužky bude čas později. Ale vy to tak mít vůbec nemusíte. „Tady vidím velké rozdíly v přístupu rodičů, rodiny i vzhledem k využití moderní techniky v posledních letech. Některé maminky mají tzv. načteno, vyhledávají hromadné aktivity, aby si i ten čas strávený s dítětem zpříjemnily s kamarádkami a volí aktivity mateřských center, kurzy pro batolata. Jiné jdou klasickou cestou: máma to se mnou dělala takhle a taky jsem vyrostla a odkazují dítě více na „cochcaní“. A pak je skupina IT ČVUTáků, kteří s odpuštěním strčí miminu do ruky tablet. Mezi těmito způsoby stimulace bude pochopitelně markantní rozdíl ve vývoji mozku a první „měřitelné“ výsledky ukáže v motorice a řeči věk kolem čtyř let a v percepčních a kognitivních dovednostech test školní zralosti. Kdo volil raději selaský rozum než chytrou destičku, v počtu synaptických spojení vyhrává,“ říká k tomu na rovinu

odbornice. Jde tedy o vás a váš dobrý pocit: chcete na to jít přirozeně, obsáhnout odpovídající stimuly doma, nebo to dáte přes systematické vzdělávání?

Předškolní vzdělávání v novém

Oknům příležitostí našťestí hodně nahrává i rozvíjející se a měnící se systém předškolního vzdělávání. „Dnešní rodiče myslím pečlivěji vybírají, kam dají dítě raně vzdělávat, protože programy, které již na principu oken otevřených příležitostí pracují, existují. Je tu montessori program Začít spolu, jsou tu lesní školky a podobně,“ podotýká Mgr. Ivana Vlková s tím, že je pak stejně vždycky potřeba přihlédnout k reálným možnostem (vaším, finančním, časovým), k chuti dítěte, k tomu, jak ho která činnost baví. A když vidíte, že velmi, že už by to mohlo být i na nějaký kroužek, systematické vzdělávání, je podle speciální pedagožky nejlepší nechat si poradit od odborníka, kam nasměrovat první krůčky: k hudbě, na gymnastiku, na dramaťák ... „Ale ne že dítě vyzvednu ve čtyři v MŠ a do šesti obrážím kroužky. To vede k tomu, že si dítě zvykne na řízené činnosti a pak není v mezích schopno využít vlastní kreativity a chuti samo tvořit. Důležité je vědět, co v kterém věku nabídnout, abych tím dítě zaujala a naopak ho neodradila, protože v tom ještě není úspěšné. Důležité je individuální nastavení: To, že Klárka odvedle skládá puzzle o sto dílcích ve třech letech neznámá, že můj Tonda je na 49 kouscích zaostalý, když je věčně v kamení, ale napočítá do třiceti. V tom je právě ta bohatost škály a možnosti,“ konstatuje Mgr. Ivana Vlková.

Pozor, pozor!

Za zmínku pak stojí ještě pár důležitých věcí. Třeba to, že i když využijete okna příležitostí na maximum, neznamená to, že získanou dovednost dítě má doživotně a že už ji nemůže dál rozvíjet. Jde jen o to, že ji může získat prakticky bezbolestně oproti ostatním obdobím života. A pak vám Mgr. Ivana Vlková vzkazuje ještě jednu věc: Snažte se „neutopit“ jen v činnostech, pro které jsou právě otevřená okna příležitostí a které dítěti jdou vlastně samy. „Důležité je všimnout si i oblastí, které dítě vůbec nevyhledává, protože by pak mohly v rozvoji školních dovedností zásadně chybět!“ To je přesně zase příklad mojí dcery. Umělecké nadání po mně podědila snad jen v oblasti klasického holčičího herectví. Je vtipná, dramatická, když je potřeba. Ale kreslení jí třeba vůbec nic neříká. Já ho zase miluju. A jediná cesta, jak ji přimět, aby si místo lezení po stromech, betonování s tatínkem nebo jiných fyzických zdatností vzala do ruky pastelku a trpělivě se učila nepřetahovat, míchat barvy, je, že si prostě kreslíme obě. Pro mě je to vlastně taky úleva, konečně si na to nemusím krást čas složitě po večerech. A ona by si k tomu beze mě snad nikdy nesesla. Takže rovnováhu, prosím. S tou se okna příležitostí otvírají asi nejspolehlivěji. ■